

Продуктивність як один із критеріїв оцінки діяльності туристсько-краєзнавчого загону підлітків

ПРОДУКТИВНІСТЬ – досягнення особою об'єктивно-значущого результату, успішне завершення діяльності по реалізації своїх ініціатив і доручень малої соціальної групи. Продуктивність характеризує заключний етап окремих дій і діяльності в цілому. Продуктивність є тим критерієм, який частіше за все використовується при оцінці діяльності, активності людини.

У педагогічній роботі цей критерій часто буває провідним або, навіть, єдиним. Але, враховуючи тільки результат, продукт діяльності не можна однозначно судити про соціальну активність. Психологічно, особово результат істотний саме як результативний вираз процесу суспільної діяльності [1, с. 250].

Характеристика вчинку, яка базується на результативній стороні, є значною мірою формальною оцінкою. Зовні один і той же акт поведінки, якщо не розкрити його внутрішній зміст, може виявитися по-суті абсолютно різним вчинком. Тому, щоб уникнути помилок і формалізму у виховній роботі, необхідна глибока увага до внутрішнього змісту дій людини, до справжніх особових мотивів поведінки.

Підліткам-туристам ми запропонували визначити ті справи в туристсько-краєзнавчій роботі, які сприяють її суспільній значущості. Учні п'ятих (59%), шостих (80,5%), сьомих (57,8%) класів ставлять на перше місце ті справи, які сприяють зміні на краще навколишнього життя. Четверокласники, у першу чергу, вбачають в туристсько-краєзнавчій діяльності задоволення їх потреби в дозвіллі (69,2%). Вибірка по 4-7 класам (336 респ.) склала 66,7%. Респонденти вважають, що їх туристсько-краєзнавча діяльність сприяє зміні на краще навколишнього життя/Характерно те, що порядок виборів у дітей не туристів співпадає з туристами, але в процентному співвідношенні значно поступається (рис. 1).

Нас цікавив результат громадсько-корисної діяльності підлітків у процесі туристсько-краєзнавчої діяльності. Учням 4-7 класів нами було задано питання:

„Що корисного зробив ваш туристський (бойскаутський) загін для школи, району, міста, для людей ?” Туристи 4-7 класів виділили 56 видів громадсько-корисної

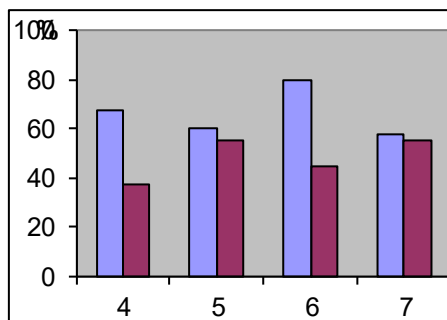

Рис. 1. Справи в туристсько-краєзнавчій роботі, які сприяють її суспільній значущості.

— підлітки, які займаються ТКД
 — підлітки, які не займаються ТКД

діяльності, в яких брав участь їх туристсько-краєзнавчий загін, тоді як не туристи 4-7 класів – тільки 35 видів. Чітко простежується у туристів участь їх малої соціальної групи в різноманітних видах громадсько-корисної роботи. Так, загін четверокласників бере участь у 8 видах громадсько-корисної роботи, п'ятикласники – у 15, семикласники – у 17 видах, а в не туристів простежується спад після 11 видів громадсько-корисної роботи в п'ятих і шостих класах, а в сьомих вже тільки 9 видів (проти 17 у туристів).

Для громадсько-корисної діяльності туристів-підлітків характерно те, що вона здійснюється шляхом засвоєння і передачі оточуючим ідейно-етичних знань, умінь, шляхом участі особи підлітка в управлінні справами своєї малої соціальної групи, навчального закладу. Чітко простежується її результативність: пошукова і краєзнавча робота пов'язані з організацією і функціонуванням шкільних музеїв, відкриттям нових маршрутів для інших туристських загонів, передача туристської майстерності молодшим школярам, збір фольклору для збереження народних традицій і їх пропаганди, збір лікарських рослин для хворих людей, охорона природи – гасіння пожеж, чищення лісів і водоймищ, посадка молодих дерев, догляд за пам'ятниками, могилами, а також заробіток грошей у фермерів для відновлення покинутих пам'ятників та могил, на покупку нового туристського інвентарю.

З результатами опитування непродуктивність діяльності туристсько-краєзнавчих загонів 4-7 класів становить тільки 14,3%, тоді як у не туристів показник в два рази більший – 30,5%.

Сам процес туристсько-краєзнавчої діяльності охоплює наступні види діяльності: національно-громадянську, навчально-пізнавальну, предметно-перетворювальну, пошуково-дослідницьку, еколого-економічну, спортивно-туристську, краєзнавчу, художньо-естетичну, громадсько-корисну, педагогічну, організаторську, творчу, самодіяльність.

Соціально-комунікативна активність виявляється в окремих видах діяльності по-різному. Ці прояви залежать як від об'єктивних, так і суб'єктивних причин. Розвиток, зокрема, самодіяльності підлітка відбувається в суб'єктно-об'єктних відносинах, які характерні для наочно-практичної діяльності, включаючись в систему суспільних відносин. Тому самодіяльність ми розглядаємо як соціально необхідну діяльність, яка обумовлена потребами й інтересами суб'єкта, а не

зовнішніми обставинами. А беручи участь в туристсько-краєзнавчій роботі підліток, знаходить вихід своїй потребі в реальному полі діяльності, тому що наш досвід та практична робота в навчальних закладах свідчить про те, що існує протиріччя між потребою включення в діяльність підлітків і відсутністю реального поля діяльності.

Розглянемо тепер роль громадських доручень, як одного з показників продуктивності.

Громадські доручення – суб'єктивний чинник, який дозволяє привертати підлітків до громадсько-корисної діяльності. Це задовольняє багато потреб особи, сприяє розвитку духовного світу підлітка, його самоповаги. Громадські доручення грають істотну роль у здійсненні мети дитини. Т.М.Гаврилова виділяє загальну мету „тим чинником, який об'єднує людей в спільну діяльність, відбиваючись через внутрішні умови кожного учасника., може прийматися або не прийматися ними. Це залежить від того, наскільки мета відповідає меті і мотивам членів спільної діяльності [2, с. 37-38].”

За твердженнями І.О.Філіппової, що фактична участь особи в громадсько-корисній діяльності може виявлятися в двох формах – у виконанні громадських доручень і суспільній діяльності за власною ініціативою [3, с. 126]. Ми проаналізували ставлення до громадської роботи підлітків, які займаються і не займаються туристсько-краєзнавчою діяльністю.

Порівняно з підлітками-туристами 4-7 класів у не туристів у два рази більше небажання виконувати громадські доручення, а серед причин цього небажання туристи указують на невпевненість в своїх можливостях – 9,2%, а не туристи відзначають страх перед відповідальністю – 4,8%, не „виходить” виконати доручення – 3,1%, посилюються на невпевненість в своїх можливостях – 3,4%. Фактична участь підлітків в громадсько-корисній діяльності дозволяє визначити також „критерій факту” [4, с. 43].

У туристів мотивами участі в громадсько-корисній роботі з бажанням (47%), власна ініціатива, усвідомлення її потрібності для малої соціальної групи – 36,6 %. У тих, хто не займається туризмом показники набагато нижче. У більшості випадків переважає небажання виконувати громадські доручення – 6,5%; відмова від їх виконання – 14,1%; необхідність виконання громадських доручень через те, що треба буде робити звіт – 13,7%.

Серед причин негативного ставлення до громадсько-корисної роботи підлітки-туристи вказують на : невпевненість у своїх можливостях – 6,6%; не знають до кого звернутися за порадою і допомогою – 1,9%; не виходить – 1,4%; не вистачає рішучості – 0,5%; не цікаво – 0,5%. Жоден з опитаних (336 респ.) не вказав, що „не хоче займатися громадською роботою”. Треба відзначити, що при проведеному нами опиті 621 підлітка (4-7 класів) міста і села (туристи і не туристи), всі респонденти вказали, що кожний має громадське доручення, але виявлено, що деякі підлітки хотіли б мати ще громадське доручення. Зосередимо увагу на тому, що якість виконання громадських доручень дітьми ми не досліджували.

Процес стимулювання соціально-комунікативної активності припускає і зміну суспільного статусу підлітка в громадсько-корисній діяльності. З цієї метою ми запропонували підліткам визначити „хотіли б вони виконувати ще додатково громадське доручення і яке саме?” Нашою метою було активізувати дітей, щоб вони могли в майбутньому стати організаторами, лідерами різних видів діяльності.

Виявилось, що бажання мати ще додаткове громадське доручення серед туристів 4-7 класів – 44,6%, тобто набагато більше, ніж у не туристів – 29,8%. Це простежується як у міських (39,2% проти 28,8%), так і сільських туристів - 54% проти 33,3%. І все-таки треба відзначити, що пік соціальної активності в виконанні громадських доручень і прагненні їх мати доводиться на шості класи як у туристів (40% місто і 73,7% село), а по загальним показникам – 50,8%; так і не туристів (51,4% місто і 33,3% село), за загальними даними – 44,6% .

Також ми запропонували респондентам указати свою безпосередню участь у виконанні громадського доручення і принесену при цьому кожним підлітком користь (яку і кому), визначаючи таким чином „критерій відношення” [3, с. 128], який виражає суб'єктивну оцінку людиною виконуваної нею діяльності, її особове ставлення до виконуваного доручення, відносячи цей критерій до суб'єктивних чинників.

Четверокласники-туристи і не туристи зазначають п'ять видів громадсько-корисної роботи, п'ятикласники мають також однакове число видів громадсько-корисної роботи – чотирнадцять, але вже простежується змістовна відмінність виконуваних туристами видів суспільної роботи від не туристів. Шестикласники-туристи визначають 19 видів громадсько-корисної роботи, а не туристи – 15. Семикласники-туристи указують на п'ятнадцять видів громадсько-корисної роботи, а не туристи на дванадцять видів.

Аналізуючи види громадсько-корисної роботи четверокласників, ми не побачили істотних відмінностей у туристів і не туристів. У них всі громадські турботи зведені до збору макулатури, виготовлення виробів на ярмарки солідарності, допомоги ветеранам війни та праці, старим людям, шефство над малюками (в дитячому садочку) і т.п. В п'ятих класах виявляються істотні відмінності. Якщо не туристам властиві стандартні доручення, які вони виконують не маючи інших і більш широкого вибору для своєї суспільної діяльності, як чергування по класу, школі, в їдальні, збір макулатури, відповідальний за квіти, то у туристів розширилося поле їх суспільної діяльності, суспільної турботи: кухар („вивчаю поварське мистецтво, щоб ситно і смачно нагодувати в поході дітей”), вожатий („вчу малечу туристській майстерності”), зелений патруль („чистили ліс від сміття”, „розчистили питне джерело”, „збираємо лікарські рослини і здаємо в аптеку для населення”), відповідальний за шкільне майно („лагодили паркан

старенькій бабусі в селі”, „під час походу ремонтували стріху в старенькій хатині”). В даному випадку громадські доручення одержують дієвий початок. І якщо в класах не туристів один-два учні відповідають за збереження меблів („чекаємо, щоб батьки прийшли та полагодили”), два-три підлітки ведуть тимурівську роботу, то в походах діти всі разом лагодять, допомагають, проявляють турботу і милосердя до навколишніх людей і оточуючого світу. І можна відзначити, що кожний підліток-турист виконує відразу декілька громадських справ, доручень.

Шестикласники-нетуристи виділили у процесі констатуючого експерименту п'ятнадцять видів громадських доручень, але при цьому, яскраво простежується монотонність, однотипність, одномоментність, що веде до пасивного виконання громадського доручення: поздоровлення ветеранів („підписали листівки до Дня Перемоги”), охорона природи (це доручення розуміється як „догляд за квітками в класі”, „стежити, щоб не обривали гілки на деревах, не бігали по клумбах”). У туристів же у виконанні громадських доручень простежується продуктивність їх громадсько-корисної діяльності: збір матеріалів і оформлення шкільного музею (Музей хліба, Музей Великої Вітчизняної війни, Музей народної творчості або народного побуту „Світлиця”, Музей „Юність опалена війною”, „Музей І.С. Козловського, Музей освіти”), охорона природи („пошук і збір маловідомих і маловивчених рослин”, „розчистка лісу”, „гасіння пожеж в лісах”, „підсадка молодих дерев”, „збираємо соснові шишки взимку і треба встигнути, щоб вони не встигли розпуститися під снігом”, фотограф-літописець („закарбувати пам'ятні місця в походах та зберегти незабутні моменти похідного життя, щоб зробити експозицію в школі”), турист-консультант („навчати туристській майстерності молодших учнів”), санітари („вміти перев'язувати рани, зупинити кров”, „не розгубитися і відразу надати медичну допомогу при травмі”. „вилікувати товаришів”, „знати ліки”), вожата („готувати маленьких учнів до свят”, „готувати з малечєю казки”).

У шестикласників-туристів чітко виявляється поглиблення і розширення кола їх краєзнавчо-пошукової роботи: створення і робота в шкільних музеях; виконання завдань Рад музеїв не тільки шкільних, але і міських; самостійне виготовлення туристського спорядження; обробка отриманих даних матеріалів під час походів; допомога ветеранам Великої Вітчизняної війни, праці, людям похилого віку; різнобічна діяльність вожатих з підшефними дітьми; керівництво різними гуртками – туристсько-краєзнавчим, спортивним, танцювальним, театральним, народних умільців. А у не туристів – громадські доручення, які повторюються з року в рік: збір макулатури, поздоровлення ветеранів, „виводжу квіти для кабінету”.

Критичне ставлення підлітків до виконуваної ними громадсько-корисної роботи, їх уміння аналізувати і проводити самооцінку своєї громадсько-корисної діяльності відображено так, 27,1% учнів 4-7 класів (336 респондентів-туристів) вважають, що вони ніякому не дали ніякої користі своєю громадсько-корисною роботою; у не туристів цей показник більше – 50,6%, тобто майже половина опитаних нетуристів вважає свою громадсько-корисну діяльність нікому не потрібною і даремною.

Ми схильні розглядати такий високий показник даремності громадсько-корисної роботи ступенем монотонності, повторюваності громадських доручень у підлітків, які не займаються туризмом, що, у свою чергу, гальмує стимулювання і соціально-комунікативної активності.

Самостійне виконання різноманітних громадських доручень в процесі туристсько-краєзнавчої діяльності викликає в учнів відчуття задоволеності від суспільної роботи, зміцнює інтерес і відповідальне ставлення до неї, активно використовуються різноманітні доручення. Проводяться різні творчі групові заходи, дається підлітку можливість проявити свою ініціативу, організаторські здібності, самостійність, зокрема потреба в громадсько-корисній діяльності носить більш свідомий характер. Формується більш стійкий і глибокий до неї інтерес.

У процесі туристсько-краєзнавчої діяльності усі підлітки охоплені дорученнями, що веде до самоутвердження особи і прояву її в самодіяльності, також відбувається поєднання постійних і тимчасових доручень, що є умовою стимулювання соціально-комунікативної активності підлітків.

Таким чином, у процесі нашого дослідження було виявлено продуктивність діяльності туристсько-краєзнавчого загону, оскільки вона „вища за суму особистих кількісно-якісних продуктивностей всіх його членів” [5, с.64], що є відмінною ознакою „малої соціальної групи” [6, с. 72]. Це підтверджує думку А.С. Макаренка про те, що специфічною ознакою такої соціальної групи є об'єднання людей завданнями діяльності, явно корисної для суспільства, структурними елементами котрої є предмет сумісної діяльності членів групи (в нашому випадку – туристсько-краєзнавча), їх діяльність, статуси і ролі, пов'язані з виконанням цієї діяльності, міжособистісні відносини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гаврилова Т.Н. Психологический анализ совместной деятельности // Психология учебной и трудовой деятельности: Межвузовский сб. науч. тр. – Ярославль: ЯГПИИ им. К.Д. Ушинского, 1985. – Т. 5. – С. 35-39
2. Галушко С.И. Туризм в общеобразовательной школе и его влияние на работоспособность подростков в учебной и спортивной деятельности: Дис. ...канд. пед. наук: 13.00.04. – Л., 1976. – 199 с.
3. Євтух М.Б., Сердюк О.П. Соціальна педагогіка. – К. : МАУП. - 2003. - 232 с
1. Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии. – М., 1973. – 424 с.
4. Соціологія: терміни, поняття, персоналії: Навч. словник-довідник / За заг. ред. В.М. Пічі . – К.: „Каравела, Львів :Новий Світ. – 2000”. – 2002. – 480 с.
5. Филиппова И.А. Формирование общественной активности школьников-подростков как социально-педагогическая проблема: Дис. ...канд. пед. наук: 13.00.01. – М., 1969. – 373 с.

Аннотация

В статье рассматривается понятие „продуктивности” как одной из личностных структурных детерминант социально-коммуникативной активности подростка в процессе занятий туристско-краеведческой работой в общеобразовательных учебных заведениях.